

Morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga

Vrbanac, Tanja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:123459>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Tanja Vrbanac

Morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Tanja Vrbanac

Matični broj: 0009069574

Morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Povijest

Mentor: prof. dr. sc. Silvana Vranić

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Mihaela Matešić

Rijeka, listopad 2019.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT FOR CROATIAN STUDIES

Tanja Vrbanac

Morphology of declinable words in Dialect of Vrbovsko

MASTER THESIS

Mentor: PhD. Silvana Vranić, full professor

Sumentor: PhD. Mihaela Matešić, professor

Rijeka, October 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga* izradila samostalno pod mentorstvom dr. sc. Silvine Vranić, red. prof. i sumentorstvom izv. prof. dr. sc. Mihaele Matešić.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Tanja Vrbanac

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. CILJ, ZADACI I METODOLOGIJA RADA	2
2. SMJEŠTAJ MJESTA.....	4
3. POVIJEST MJESTA.....	6
4. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA O GOVORU VRBOVSKOGA.....	11
5. IKAVSKO – EKAVSKI ČAKAVSKI DIJALEKT	13
6. KRITERIJI ZA ODREĐIVANJE PRIPADNOSTI ČAKAVSKOMU NARJEČJU U GOVORU VRBOVSKOGA	16
6.1. ALIJETETI	16
6.2. ALTERITETI.....	18
7. MORFOLOGIJA DEKLINABILNIH RIJEČI U GOVORU VRBOVSKOGA	20
7.1. IMENICE.....	20
7.1.1. <i>a-</i> vrsta, m.r.	20
7.1.2. <i>a-</i> vrsta, s.r.....	22
7.1.3. <i>e-</i> vrsta, ž.r.....	23
7.1.4. <i>i-</i> vrsta, ž.r.	24
7.1.5. Deklinacija muških osobnih imena	25
7.1.6. Deklinacija nepravilnih imenica	25
7.1.7. Nepostojano <i>-a-</i>	26
7.1.8. Neprovođenje sibilizacije	26
7.2. ZAMJENICE	26
7.2.1. Osobne zamjenice i povratna zamjenica	26
7.2.2. Upitne i odnosne zamjenice za značenje 'živo' - <i>kî</i> , 'neživo' - <i>štà</i>	27
7.2.3. Posvojne i posvojno- povratna zamjenica	28
7.2.4. Pokazne zamjenice	29
7.2.5. Zamjenički pridjev <i>sâm</i> , <i>sâmo</i> , <i>sâma</i>	29
7.3. PRIDJEVI	30
7.3.1. Pozitiv	30
7.3.1.1. Osnova i nastavak.....	30

7.3.1.2. Određeni lik	30
7.3.1.3. Neodređeni lik.....	31
7.3.4. Komparativ i superlativ	32
7.4. BROJEVI.....	32
7.4.1. Glavni brojevi	33
7.4.2. Redni brojevi.....	34
7.4.3. Brojevni pridjevi	34
8. ZAKLJUČAK	35
9. SAŽETAK	36
10. SUMMARY	37
11. LITERATURA.....	38
12. PRILOZI	39
12.1. TRANSKRIPCIJA AUDIO ZAPISA	39
12.2. RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI	44

1. UVOD

Za pisanje diplomskoga rada sam odabrala područje dijalektologije, a kao tema se, u razgovoru s mentoricom prof. dr. sc. Silvanom Vranić, nametnula *Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga*.

Temu sam odabrala iz nekoliko razloga, a prvi od njih je moje veliko zanimanje za dijalektologiju koje kreće još na preddiplomskome studiju kada sam slušala i polagala opći dijalektološki kolegij *Dijalektologija hrvatskoga jezika* kojega je nositeljica bila prof. dr. sc. Silvana Vranić, dok je suradnica na tome kolegiju bila dr. sc. Mirjana Crnić Novosel, koje su i zaslužne za moje zanimanje za tu jezičnu disciplinu, a se to zanimanje samo nastavljalo na diplomskome studiju na kojem sam slušala i polagala izborni dijalektološki kolegij *Odabrane teme iz povijesti i dijalektologije hrvatskoga jezika* nositeljice prof. dr. sc. Silvine Vranić. Drugi je ključan razlog odabira te teme ljubav prema vlastitome mjestu i govoru.

Kao studentica dvopredmetnoga studija hrvatskoga jezika i književnosti i povijesti odlučila sam napisati rad o govoru svojega rodnoga mjesta koji bi sadržavao i povijesni pregled događanja u gradu. Još jedan od razloga koji su me potaknuli na pisanje rada jest to što je govor Vrbovskoga relativno malo istraživani u hrvatskoj dijalektologiji, a za objavljena istraživanja toga govora možemo zahvaliti izv. prof. dr. sc. Mihaeli Matešić. Budući da morfologija toga govora gotovo uopće nije istražena ovaj je rad nastao u vjeri da će taj segment govora Vrbovskoga barem u nekoj mjeri postati poznat dijalektološkoj javnosti.

1.1. CILJ, ZADACI I METODOLOGIJA RADA

Kao što sam već navela u uvodu, tema ovoga diplomskoga rada je *Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga*. Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga do sada nije detaljno istražena, tako da sam za potrebe pisanja ovoga rada provela terensko istraživanje audio zapisom i upitnikom među stanovnicima Vrbovskoga.

Na samome kraju rada nalazi se transkripcija audio zapisa govora Vrbovskoga. Ispitanici na toj snimci su Franjo Kunce, rođen 25. kolovoza 1958. te Dražen Miani, rođen 11. listopada 1966. godine, koji je podrijetlom sa Senjskoga. Najprije sam snimila razgovor između dvojice ispitanika i već za snimanja uočila neke ključne razlikovne značajke govora Vrbovskoga, a zatim su ispitanici odgovarali na niz pitanja iz upitnika. Prilikom sastavljanja upitnika vodila sam se literaturom, posebice diplomskim radom *Današnji mjesni govor Vrbovskoga* izv. prof. dr. sc. Mihaele Matešić te vlastitim poznavanjem govora Vrbovskoga. Ispitivanje sam provodila u nekoliko navrata, u skladu s potrebama tijekom pisanja rada.

U radu se ne nalaze samo morfološke karakteristike deklinabilnih riječi govora Vrbovskoga, već su predstavljene i neke od fonoloških posebnosti, koliko je nužno da bi se moglo utemeljeno govoriti o temi rada.

Htjela bih još istaknuti kako sam kao stanovnica Vrbovskoga upoznata s činjenicom da mladi ljudi gotovo ne poznaju govor vlastitoga mjesta. Smatram da je tomu razloga više: u školi se ne njeguje dijalekt, školske ili domaće zadaće se nikada ne pišu na dijalektu, u neposrednoj blizini se nalaze štokavska i kajkavska mjesta, stanovništvo je sve obrazovanije te se u sve većoj mjeri služi samo standardnim jezikom, odnosno nekim njegovim nižim varijetetom, sve je masovnije iseljavanje domaćega stanovništva, djeca i mladi ne uče dijalekt od starijih, mjesto zaposlenja određenoga dijela stanovništva je izvan Vrbovskoga

itd. Upravo zbog toga sam htjela napisati diplomski rad u kojem bih opisala barem dio morfoloških značajki govora Vrbovskoga.

2. SMJEŠTAJ MJESTA

Vrbovsko se nalazi u Gorskom kotaru te uz Čabar i Delnice jedino još Vrbovsko ima administrativni status grada te regije. Gorski kotar odudara od bilo koje druge regije u Republici Hrvatskoj prema brojnim kriterijima kao što su vremenske prilike, izgled krajolika ili gustoća naseljenosti. Kao što je dobro poznato, Gorski je kotar dio Dinarida, a upravo je taj prostor „prometna spojnica najvećeg značenja za Hrvatsku kao cjelinu, za široko zaleđe Podunavlja s kvarnerskim lučkim čvorištem“ (Drašković, 1984: 5) „Gorski kotar se nalazi u zapadnoj Hrvatskoj između: Slovenije na sjeveru i sjeverozapadu, riječkog primorja na jugozapadu, ogulinsko- plašćanske udoline i niskog Pokuplja na istoku i sjeveroistoku i Like na jugoistoku.“ (Šafar, 1981: 7) Vrbovsko se nalazi na samome istoku Gorskoga kotara te se „s površinom od oko 280 km² ubraja u prostorno manje općinsko- teritorijalne jedinice Hrvatske.“ (Drašković, 1984: 6)

Gorski kotar, a samim time i Vrbovsko, nakon izgradnje Karolinske ceste između 1726. i 1732. godine doživljava svojevrsni procvat i nameće se kao ključna poveznica između Kvarnera i Panonije. Izgradnja te ceste imala je velik utjecaj na razvitak Vrbovskog koje je postalo jedna od ključnih postaja te je tako došlo i do širenja naselja te njegove masovne izgradnje. (Drašković, 1984: 7) Sve do današnjih dana, ili barem do gradnje autoceste Rijeka – Zagreb, Vrbovsko je ostalo jedna od važnih točki kod gradnji svih prometnica koje povezuju Kvarner i unutrašnjost Hrvatske, što je znatnije utjecalo i na poboljšanje života u Vrbovskome. Osim Karoline još je jedna cesta bila važna za budućnost grada – Lujzijana, koja je građena prvih godina 19. stoljeća. „Lujzijana je potakla postanak i rast Stubice, Hajdina, a naročito je utjecala na nagli preobražaj Severina na Kupi.“ (Drašković, 1984: 8)

Općina Vrbovsko sastoji se od 65 naselja, ali za potrebu ovoga rada pozornost ću posvetiti naselju Vrbovsko. Od već spomenutih 65 naselja u

brojnima se ne govori čakavskim narječjem već je u općini Vrbovsko prisutno i štokavsko te kajkavsko narječje. Ovdje je važno istaknuti koliko je dijalektološka situacija u općini Vrbovsko zaista šarolika. Naime, grad Vrbovsko okružuje s jedne strane naselje Gomirje u kojem stanovnici govore štokavskim narječjem, dok se s druge strane nalaze Lukovdol i Severin na Kupi u kojima stanovnici govore kajkavskim narječjem, a s treće je strane naselje Moravice u kojem stanovnici govore štokavskim narječjem. Takva složena dijalektološka situacija je svakako utjecala i na govor stanovnika u Vrbovskome, što ću nastojati objasniti u nastavku ovoga rada.

Vrbovsko je „amfiteatralno položeno u vrlo slikovitu krajoliku, podno šumovitih planinskih bila, dok su najniži dijelovi u dolinskom proširenju rijeke Dobre. To je uvjetovalo da je Vrbovsko cjelina triju različitih dijelova: Vrbovsko – Gornje Vrbovsko, Senjsko i Dobra – Donje Vrbovsko. Vrbovsko sa Senjskim izgrađeni su na dijelu visoravni, na nadmorskoj visini oko 450 do 500 m. Ova visinska jednakost nije i prostorna. Naime, Vrbovsko se nalazi na lijevoj strani toka Dobre, dok je Senjsko izdignuto iznad desne obale.“ (Drašković, 1984: 11) U radu će se govoriti o govoru upravo toga dijela općine Vrbovsko.

3. POVIJEST MJESTA

Prva isprava koja spominje Vrbovsko datirana je 1481. godine, a govori o „tri najveća naselja ovoga kraja: Lukovdol, Moravice i Vrbovsko. Ta isprava izdana je u ime ugarsko – hrvatskog kralja Matije Korvina 22. veljače u Zagrebu, u vrijeme održavanja Sabora kraljevine Slavonije.“ (Drašković, 1984: 25) Ova se isprava odnosi na zabranu ubiranja jedne vrste poreza te, što je važnije, ponovno spominje Frankopane kao vlasnike ovoga kraja. (Drašković, 1984: 25- 26) Iz drugih je povijesnih izvora poznato da su Frankopani bili vlasnici velikoga područja, no ovo je prvi put da ih se dovodi u izravnu vezu sa samim Vrbovskim te da za to postoji pisani dokaz. Upravo zbog dovođenja u vezu s Frankopanima, a poznavajući njihovu povijest, može se zaključiti da je Vrbovsko već tada bilo naselje uređeno na feudalnim principima.

Sljedeći dokument koji potvrđuje Frankopane vlasnicima ovoga kraja je Modruški urbar iz 1486. godine. Taj dokument sadrži popis mjesta i zemlje u vrijeme Bernardina Frankopana, ali nažalost nije u cijelosti sačuvan. U sačuvanom dijelu samo su podaci o Gomirju i Lukovdolu. Bez obzira na to, sa sigurnošću se može tvrditi da se dokument odnosio na cijeli vrbovski kraj. Modruški urbar također možemo promatrati i kao svojevrstan popis stanovništva, a osim toga sadrži vrijedne podatke o životu stanovništva. (Drašković, 1984: 26)

Zahvaljujući zapisima iz 14. i 15. stoljeća koji se odnose na sva ili samo neka pojedina naselja općine Vrbovsko može se pretpostaviti da je život stanovništva bio lagodniji nego u 16. stoljeću. Stanovništvo je sustavno tijekom 16. stoljeća patilo zbog čestih i iznenadnih provala Osmanlija na ova područja. Poznato je da su oni pljačkali prostore na koje bi došli pa je jasno zbog čega je narod naglo osiromašio. „Zbog obrambenih potreba morao je plaćati veće namete, ići u vojsku, graditi utvrde. Sve je više ostajalo neobrađenog zemljišta i pustih kmetskih selišta.“ (Drašković, 1984: 26)

Osim brojnih provala Osmanlija, 16. stoljeće je za Vrbovsko bilo burno i zbog promjene feudalnih gospodara. Naime, Frankopane zamjenjuju Zrinski, ali ta zamjena nije sasvim izvršena mirnim putem. Iako su se dogovarali oko posjeda, spor je izbio upravo oko Vrbovskog. Sporazumom iz 1580. godine Zrinski su Frankopanima prepustili Severinsko vlastelinstvo, ali granice nisu točno određene, pa su se ove dvije velikaške obitelji sporile oko Gomirja, Vrbovskog i Moravica. Tek su 1657. godine postigli dogovor i odredili granice spornih područja. (Drašković, 1984: 27) Valja još spomenuti da je tih godina došlo i do promjene stanovništva, staro se stanovništvo odselilo, a novo se doseljavalo.

Koliko je Vrbovsko igralo važnu ulogu u tadašnjih velikaša govori i činjenica da Frankopani „1623. godine traže od kralja adekvatnu zamjenu posjeda. Za Gomirje, Vrbovsko i Moravice traže davno izgubljeni grad Trsat. No, tu je njihov interes opet bio u sukobu s interesom Vojne krajine pa je takva mogućnost otpala.“ (Drašković, 1984: 29) Također, koliko je bilo bitno održati mirnu situaciju na ovom prostoru govore i činjenice da su ugovore, u nekoliko navrata sklopljene sa srpskim stanovništvom koje je naselilo na područje današnje općine Vrbovsko, potvrdili i car Leopold 1657. godine, zatim car Karlo VI. 1727. godine te carica Marija Terezija 1759. godine. (Drašković, 1984: 30)

Tijekom 17. stoljeća dolazi do velikog zaokreta: Vrbovsko, Moravice i Gomirje postaju dijelovi Vojne krajine kada karlovački zapovjednik, general J. Herbersstein spaja spomenuta naselja s teritorijem Vojne krajine. (Drašković, 1984: 30- 31) Opravdanje je bila potreba regrutiranja što većeg broja ljudi koji bi vršili vojničke dužnosti.

Sljedeći je vrlo važan događaj osnivanje Severinske županije 1776. godine. Naime, „Rijeka i svi krajevi, koji su se našli s desne strane Karolinske ceste sve do Karlovca, ušli su sada u sastav ove nove županije.“ (Drašković, 1984: 34) Taj novi potez carice Marije Terezije pomogao je napredovanju ovoga kraja, ali i

općenito napredovanju trgovine i trgovačkih puteva između unutrašnjosti i jadranske obale.

Ipak, najvažnija odredba toga doba je ona cara Josipa II., donesena 1785. godine, a odnosi se na odluku kojom „tri najveća naselja na Karolinskoj cesti izdvaja iz neposredne upravne strukture vlastelinstva i podjeljuje im položaj povlaštenih kraljevskih trgovišta. Tom poveljom Vrbovsko, Mrkopalj i Ravna Gora dobili su svoju unutrašnju, gradsku samoupravu, svoj gradski magistrat i sud.“ (Drašković, 1984: 34) Ova je odredba uvelike utjecala na život ljudi na tim prostorima. Konkretno, porastao je broj stanovništva i povećao se životni standard.

Koliko je brzo Vrbovsko raslo govori i podatak da „Vrbovsko ima 1772. godine oko 50 obitelji i 233 nove osobe. Upravo zbog toga osniva se već 1754. godine nova katolička kapelanija. Do tada je brigu o Vrbovskom vodio lukovdolski župnik.“ (Drašković, 1984: 35) Na mjestu gdje i danas stoji crkva izgrađena je i „prva župna crkva 1755./1756. godine. Ova je građevina, zbog svoje trošnosti srušena 1887.“ (Škiljan, 2012: 85) Ipak, iako je crkva srušena zbog opasnosti od urušavanja na vjernike, 1889. godine car Franjo Josip I. donosi odluku da se i nova crkva stacionira u gradski vrt, na mjesto na kojem je bila i dosadašnja. Od tada, nekoliko je puta crkva rušena i građena, ili nadograđivana, da bi napokon 1904. godine bila završena. „Župna crkva Svetog Ivana Nepomuka je velika građevina s križnim tlocrtom i poligonalnim svetištem i sa zvonikom prigradenim uz sjeverni zid crkve. Izgrađena je u neogotičkom stilu.“ (Škiljan, 2012: 85) Ne treba niti isticati koliko je upravo ta crkva i danas važna za stanovništvo Vrbovskoga.

Osim crkve, o napretku mjesta može govoriti i škola. „Vrlo rano otvorena je u Vrbovskom i prva pučka škola. Škola je započela s radom već 1786. godine.“ (Drašković, 1984: 35)

Početak 19. stoljeća, kada je Austrija izgubila rat protiv Francuske, područje Gorskoga kotara dolazi pod upravu Francuza. Iako je njihova vlast bila relativno kratkoga vijeka, ipak je ostavila vidljive posljedice. Zahvaljujući francuskoj upravi, ovo je područje iskusilo što znači sloboda trgovine i obrta, jednakopravnost između plemića i kmetova, školstvo na narodnome jeziku, kao i ukidanje raznih staleža, ali i staleških povlastica. (Drašković, 1984: 36)

Važnijih događaja na prostoru Vrbovskoga nema sve do uvođenja Bachova apsolutizma¹. U to doba Vrbovsko, kao uostalom i svi drugi dijelovi zemlje, nije imalo gotovo nikakvu mogućnost napretka. „Politika sile onemogućavala je daljnji razvoj društvenih snaga naroda, a bez toga nema napretka niti na gospodarskom polju. Tek padom Bachova apsolutizma 1859. godine i vraćanjem ustava normalizira se politički život i otvaraju se ponovno mogućnosti društvenog napretka. Posljedice političkog terora osjetile su se i u privredi. Selo je osiromašilo, a narasli broj stanovništva nije imao mogućnosti rada i zapošljavanja.“ (Drašković, 1984: 37)

Osim Bachova apsolutizma, teško vrijeme za Vrbovšćane uslijedilo je tijekom i nakon kraja Prvoga svjetskog rata 1918. godine. Prvi svjetski rat ostavio je katastrofalne posljedice, posebice u broju ljudskih žrtava, kao i u nedostatku hrane te u brojnim pobunama koje su uslijedile, a takvo je stanje bilo i u Gorskom kotaru te u Vrbovskome.

Nakon toga dolazi do poboljšanja kvalitete života stanovništva Vrbovskog, a jedan od ključnih razloga je i drvna djelatnost zahvaljujući kojoj je Vrbovsko nadaleko poznato. Pilane i drugi obrti koji su se bavili obradom i preradom drva utjecali su i na to da je „već 1898. godine u Vrbovskom osnovan prvi novčarski

¹ Bachov apsolutizam – poznat još pod imenom neoapsolutizam, označava politiku Habsburške Monarhije nakon sloma revolucije u tzv. Proljeću naroda 1848. godine, a odnosi se na ukidanje raznih autonomija, kao i na ukidanje tekovina tek završene revolucije

zavod u Gorskom kotaru: Prva hrvatska štedionica Gorskog kotara.“ (Drašković, 1984: 41)

U novijoj povijesti, tijekom druge polovice 20. stoljeća, zbivanja u Vrbovskom uglavnom prate zbivanja na teritoriju Hrvatske i svijeta, što bi značilo da se krizna vremena u Hrvatskoj odražavaju i na Vrbovsko, ali i obrnuto. Stanovništvo je većinom tijekom cijele polovice stoljeća vezano uz drvnu industriju koja prehranjuje većinu obitelji s vrbovščanskog prostora. Drvna industrija je vrlo važna za povijest Vrbovskoga, ali i za sadašnjost, a razlog dugoj tradiciji poslova vezanih uz drvo leži u činjenici da su uvjeti za takve poslove uistinu povoljni. Naime, Vrbovsko se nalazi u „blizini dobrih, drvom bogatih šuma, prometnica koje su povezivale primorje s unutrašnjošću Hrvatske (Karolinska i Lujzinska cesta i željeznička pruga), i vrlo prikladnih tokova rijeke Dobre, potoka Kamačnika i drugih vodotoka za besplatan pogon“. (Šafar, 1981: 697)

4. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA O GOVORU VRBOVSKOGA

Kada govorimo o dosadašnjim istraživanjima govora Vrbovskoga svakako najprije treba istaknuti radove izv. prof. dr. sc. Mihaele Matešić, u prvome redu diplomski rad *Današnji mjesni govor Vrbovskoga*, a zatim i članak *Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga*.

U radu *Današnji mjesni govor Vrbovskoga* M. Matešić donosi rezultate istraživanja fonološkog i morfološkog sustava u govoru Vrbovskoga. Autorica rad temelji na usporedbi rezultata dobivenih vlastitim terenskim istraživanjem i onih rezultata koje iznosi Rudolf Strohal u članku *Neke dijalektične osobine iz trgovišta Vrbovskoga*. I M. Matešić u svojem diplomskom radu ističe bojazan za mogućim gubitkom idioma ovoga mjesta. Najveću sam pozornost posvetila dijelu koji se odnosi na morfologiju govora mjesta, točnije na morfologiju deklinabilnih riječi, a koje su razlike vidljive u govoru nakon dvadesetak godina bit će istaknuto u nastavku rada.

Drugi je vrlo važan rad o dijalektološkoj slici Vrbovskoga M. Matešić *Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga*. Poznato je da govor Vrbovskoga pripada čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu, što znači da je refleks jata dvojak: *e* ili *i*, prema pravilu Jakubinskog i Meyera. Ipak, M. Matešić u svome radu vrlo dobro ističe da „u tom mjesnom govoru ima podosta ekavizama koji se javljaju mimo te zakonitosti“. (Matešić, 2006: 38) Osim ključnih zapažanja o govoru Vrbovskoga, M. Matešić najveću pozornost u radu posvećuje frazeologiji te donosi izvrsnu semantičku konceptualnu analizu frazema, a na kraju rada donosi i rječnik frazema govora Vrbovskoga, čime je doprinijela očuvanju jezičnoga blaga stanovnika Vrbovskoga.

Osim radova M. Matešić, istaknutih zbog njihove važnosti i detaljnosti, vala spomenuti ranije radove koji govor Vrbovskoga prikazuju u okviru višega hijerarhijskoga sustava. Prof. dr. sc. Iva Lukežić istraživala je govor Vrbovskoga za knjigu *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, u koju je uključila rezultate

istraživanja akcentuacije brojnih ikavsko – ekavskih govora, pa i govora Vrbovskoga kao novoga sustava u kojemu funkcionira pravilo regresivnoga pomaka siline „za jedan slog prema početku riječi sa svakoga staroga mjesta“ osim propenultime (1990: 60), zatim i neke fonološke i morfološke karakteristike.

Vida Barac-Grum u knjizi *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru* objedinila je istraživanja goranskih i kajkavskih i čakavskih govora, pa tako i govora Vrbovskoga. Iako u poglavlju koje se odnosi na morfologiju ne posvećuje posebnu pažnju govoru Vrbovskoga, ova mi je knjiga uvelike pomogla u pisanju rada jer autorica uključuje vokalski sustav skupine govora Vrbovskoga.

Još su neki veliki hrvatski dijalektolozi više ili manje pozornosti u svojim radovima posvetili govoru Vrbovskoga, a jedan od njih je i Josip Lisac koji u svojoj knjizi *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje* u poglavlju o srednjočakavskom dijalektu spominje i govor Vrbovskoga. (2009: 95, 102, 107, 118).

Iako se na prvi pogled čini kako govor Vrbovskoga nije uopće ili je vrlo malo istražen, ovo poglavlje diplomskoga rada pokazuje kako su neki od najznačajnijih hrvatskih dijalektologa pokazali zanimanje za govor ovog naselja. Većina istraživanja, provedena je prije više od 20 godina i nisu svi rezultati podudarni s današnjim, što samo potvrđuje koliko je govor Vrbovskoga, kao i svaki idiom, podložan promjenama.

Ipak, niti u jednom radu, osim u diplomskom radu M. Matešić, ne može se pronaći detaljnija analiza morfologije deklinabilnih riječi. Upravo zato većinu ovoga diplomskoga rada čine rezultati vlastitoga terenskoga istraživanja, kojima sam nastojala upotpuniti dosadašnje vrijedne podatke o toj jezičnoj razini i o sklonidbenim vrstama riječi.

5. IKAVSKO – EKAVSKI ČAKAVSKI DIJALEKT

Već je istaknuto da je govor Vrbovskoga dijelom ikavsko- ekavskoga čakavskoga dijalekta, koji se još naziva i srednjočakavski. Glavna odrednica toga dijalekta je upravo refleks jata koji, kako mu i samo ime govori, može biti dvojak, ikavski ili ekavski. Postoji i određeno pravilo kada će refleks jata biti ekavski, a kada ikavski. Naime, ekavski će refleks jata biti ispred suglasnika *d, t, n, l, r, s, z*, kada slijede vokali *a, o, u* ili ništa. Ikavski refleks jata zastupljen je u svim ostalim slučajevima. Tu su zakonitost otkrila dvojica istraživača, Karl H. Meyer i L. Jakubinski. (Lisac, 2002: 80) No, valja istaknuti kako „i u ekavskim i ikavskim govorima ima iznimaka, i to obično također u skladu s pravilom, tj. ako se na istoku pojavi koji ekavizam, bit će ispred „tvrdoaga“ dentala (najčešće *seno*), i obratno, ikavizam na zapadu bit će izvan te pozicije.“ (Brozović i Ivić, 1988: 82)

Iako je ključna, Jakubinski- Meyerovo pravilo nije i jedina odrednica ovoga dijalekta. J. Lisac najvećma preuzevši nalaze iz knjige *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt* I. Lukežić, sažima njezinu podjelu na poddijalekte i ističe značajke cijeloga dijalekta, npr. prijelaz prednjeg nazala u *a* (kao što se može uočiti u primjerima poput *jazik* ili *zaik*), zatim šva koje je dalo *a*, stražnji nazal koji je dao *u*, praslavenski *d'* i *t'* prešli su u očekivani *j* (od *d'*) te *t'* (kao što je vidljivo u primjerima poput *mlāja, mēja, svīt'ä...*), ščakavizam, u ponekim govorima obezvučenje finalnih šumnika, čuvanje skupine *čr-*, iako ima primjera u kojima prelazi u *cr-*, dočeto je *l* ostalo neizmijenjeno u većini slučajeva, fonem *x* se ponekad čuva, a ponekad izostaje, u dočetnoj poziciji najčešće nema opozicije između fonema *m* i *n* (pa tako možemo naići na primjere poput *ösan*, ali i *dîm*), skupina *čk* je prešla u *šk* (*mačka* u *maška*). (Lisac, 2009: 96- 104)

Što se pak tiče akcentuacije, „vrlo je različita u pojedinim zonama prostiranja toga dijalekta, kako se i može pretpostaviti za dijalekt znatna prostiranja. To znači da tu nalazimo govora vrlo stare akcentuacije ali i govore s manje ili više inovacija.“ (Lisac, 2009: 104) Tako primjerice možemo u

čakavskom ikavsko- ekavskom dijalektu naići na one govore koji čuvaju akut na svim slogovima u riječi, a to su najarhaičniji govori, dok su s druge strane neki govori doživjeli neke promjene po pitanju akcentuacije. (Lisac, 2009: 104-105)

Budući da je tema ovoga diplomskoga rada prije svega vezana uz morfologiju, najviše će se pozornosti u ovome poglavlju posvetiti upravo morfologiji čakavskih govora ikavsko- ekavskoga dijalekta.

Nastavci imenica nisu svugdje isti. Tako J. Lisac sažima podatke iznesene u knjizi I. Lukežić i ističe da je u genitivu jednine imenica ženskoga roda u kontinentalnom i rubnom poddijalektu prevladavajući nastavak *-a*, a bitno je istaknuti i kako je genitiv onda istovjetan nominativu, akuzativu i vokativu množine. Nadalje, u instrumentalu kod imenica ženskoga roda uglavnom susrećemo nastavak *-un*, ali mogu se susresti i nastavci *-um* i *-om*. Imenice muškoga i srednjega roda u lokativu poprimaju nastavak *-u*, iako i ovdje ima drugih nastavaka, poput *-u*. U genitivu muškoga roda uglavnom je potvrđen nastavak *-i*, s nultim morfemom, da bi onda ispred nultog morfema došao nerelacijski morfem *-ov* ili *-ev*, iako niti to nije sustavno. Dativ, lokativ i instrumental množne razlikuju se (Lisac, 2009: 108-109). V. Barac- Grum napominje da su čakavski govori u Gorskom kotaru zadržali osnovne čakavske morfološke značajke. (Barac-Grum, 1993: 173)

Morfologija pridjeva ikavsko- ekavskoga čakavskoga dijalekta pokazuje da se „u deklinaciji određenog oblika pridjeva u nizu primjera čuva se razlika između palatalnih i nepalatalnih osnova“ (Lisac, 2009: 110) pa tako J. Lisac navodi primjer *crnega* u govoru Vrbovskoga.

Zamjenica *ča* u ikavsko- ekavskom dijalektu ne koristi se sustavno pa se „u značenju što govori (se) *ča*, ali uz to dolazi također *če*, *čo*, *ca*, *ce*, pa i *kaj* i ponegdje *što*.“ (Lisac, 2009: 110) I u govoru Vrbovskoga se potvrđuje ova konstatacija pa se tako kod stanovnika mogu čuti čak tri različita oblika, a to su *što*, *kaj* i *ča*. To potvrđuje i Milan Moguš koji govori kako su u Gorskom kotaru

čakavska mjesta Mrzle Vodice, Brestova Draga, Vrbovsko i Stubica, iako, prema njemu, stanovnici obližnjih mjesta samo stanovništvo Vukove Gorice smatraju govornicima čakavskoga narječja jer su jedino oni zadržali imenicu *ča*, dok se u svim ostalim čakavskim mjestima Gorskoga kotara može čuti zamjenica *kaj*. Moguš tu pojavu objašnjava kao noviju leksičku pojavu koja je zahvatila sva čakavska mjesta u Gorskome kotaru, osim spomenute Vukove Gorice. (Moguš, 1977: 6)

6. KRITERIJI ZA ODREĐIVANJE PRIPADNOSTI ČAKAVSKOMU NARJEČJU U GOVORU VRBOVSKOGA

U literaturi se govor Vrbovskoga smatra dijelom čakavskoga narječja, i to srednjočakavskoga dijalekta ili ikavsko- ekavskoga dijalekta. U ovome će se poglavlju istaknuti osnovne značajke čakavskoga narječja koje se mogu primijetiti u govoru Vrbovskoga.

Osnovne značajke pomoću kojih razlikujemo jedno narječje od drugoga sastoje se od alijeteta (jezičnih činjenica najvišeg razlikovnog ranga, drugosti od svih) te alteriteta (jezičnih činjenica nižeg razlikovnog ranga, drugosti od drugih, ali ne od svih).

6.1. ALIJETETI

U govoru Vrbovskoga primjetna je upotreba raznih oblika zamjenice *ča*. To dokazuju sljedeći primjeri: *Čā si tō dēlal?*, *Čā je bīlo?*, *Zāč je tō rēkal?*, *Pōč si dōšal?*, *Niš ni napravila*.

Međutim, kako je u prethodnom poglavlju i pojašnjeno, upotreba zamjenice *ča* i njezinih oblika u govoru nije sustavna, već se mogu pronaći i brojni primjeri upotrebe zamjenica *kaj* i *šta*. Na primjer: *A kaj ti ōn znā?*, *Štā smo dēlali?*

Upotreba zamjenica uvelike ovisi o podrijetlu i obitelji.

!!!Vokal **ę* prešao je u /*e*/ u svim primjerima iza *j*, *č*, *ž* osim u riječi *jačmen*, za koju ispitanici također ističu kako se sve češće može čuti riječ *ječam*. Ovakav rezultat istraživanja potvrđuje i V. Barac- Grum koja piše kako se „vokal *ę* razvio u smjeru *e* u čakavskim govorima. Primjeri su takvoga razvojnoga puta *zet*, *jezik*, *misec*, *deset* (primjeri iz mrzlovodičkog i vrbovsko- senjskoga makrosustava). U tim se govorima *ę* izjednačilo s iskonskim *e*, pa i u onim fonološkim slijedovima u kojima u čakavštini *ę* daje *a*: *jezik*, *žeja*. Izuzeci su veoma rijetki (*jačmen* u oba govorna sustava).“ (Barac-Grum, 1993: 106)

U ovome je radu već objašnjeno kako je refleks jata u govoru Vrbovskoga ikavsko- ekavski i to prema pravilu Jakubinskog i Meyera. Samo neki od brojnih primjera ikavsko- ekavskoga refleksa jata su sljedeći: *čövik, dïca, díte/ dïte, rïka, pïvac, üvik, vríme, dvësto, mëseci, näpred, pésak, srêda, vïdet*.

Međutim, u dijela je ispitanika u značenju '*mlijeko*' primjetan ekavski refleks jata (*mleko*), a u drugoga dijela ispitanika ikavski refleks jata (*mliko*). Isto je u svojem istraživanju primijetila i V. Barac- Grum koja je objasnila kako govor zaista i jest ikavsko- ekavski i to prema pravilu Jakubinski- Meyer, a iznimka *mleko* (kada *ę* prelazi u *e*) može se objasniti utjecajem ekavskih kajkavskih govora koji se nalaze u neposrednoj geografskoj blizini te su u stalnome doticaju. (Barac- Grum, 1993: 102)

Dalibor Brozović piše da je u morfologiji „najznačajnija čakavska osobina osobit oblik pomoćnoga glagola u kondicionalu: *bin, biš, bi, bimo, bite, bi*“ . (Brozović i Ivić, 1988: 84)

I u današnjem govoru Vrbovskoga zadržan je taj poseban oblik pomoćnoga glagola 'biti' svojstven čakavskom narječju. To potvrđuju brojni primjeri: *ako biš mi mögal rëć, ja bïñ išal döma, dïca bï möžda, bïte vï teli ic, biš mi donësal, öna bi rëkla da jê, biš poglëdal za öñëga vrâga, bïmo mögli drügï pût...*

Akcentuacija u govoru Vrbovskoga prema I. Lukežić je troakcenatska te je bitno istaknuti kako se „silina (se) pomiče regresivno za jedan slog prema početku riječi sa svakog starog mjesta“ . (Lukežić, 1993: 60) I. Lukežić donosi primjere iz govora Vrbovskoga: *bráda, krílo, päpra, jïgla, rëkla, túču*. I M. Matešić u diplomskome radu bilježi da „akcenatski inventar u mjesnom govoru Vrbovskoga čine tri akcenatske jedinice: kratki silazni akcent, dugi silazni akcent i zavnuti akcent ili neoakut (čakavski akut).“ (Matešić, 1997: 41) Iako je prvotni sustav sadržavao zanaglasne dužine, danas to nije slučaj pa i M. Matešić bilježi da više nema nenaglasne kvanititete. (Matešić, 1997: 41)

6.2. ALTERITETI

U govora Vrbovskoga ovjeren je rotacizam koji se javlja u svim licima i jednine i množine. Primjeri su sljedeći: *jâ ti mören rëc za òndâ, mören poglëdat, mörenš dójt, mörenš rëc šta mïslïš, jel mörenš tî, ma möre òn tô i sâm, möremo mî skûpa, möremo pöpît, möredu prôjt pa vïdit...*

„Dočetno *l* većinom je ostalo neizmijenjeno; tako je, naime, u svim zonama redovito ili je dobro zastupljeno.“ (Lisac, 2009: 103) Primjeri iz govora Vrbovskoga: *nî mi žâl, pröšal bi on, rëkal san jâ, svîral je òndâ, zadâvil je cûcka, pösâl ide dòsta lõše, glëdal je ònu emïšiju, pîl i jël san svägdje, tûj san vïdel,...*

Šćakavizam se u govoru Vrbovskoga očituje u ponekim primjerima, kao što su *šćap, ognjišće* i *daščica*. Ipak, mora se napomenuti kako ispitanici većinom upotrebljavaju oba oblika: *šćap/ štap, daščica/ daščica*, dok za leksem *ognjišće* nikada ne upotrebljavaju *ognjište*. Šćakavizam nije pojava koja je u govoru Vrbovskoga dosljedna, a nakon provedenoga istraživanja ne može se reći ovisi li to o godinama i stupnju obrazovanja ispitanika, budući da su svi ispitanici rekli kako koriste oba oblika. Za razliku od današnjeg stanja, V. Barac Grum zabilježila je kako „istočni čakavski govori – senjsko- vrbovski makrosustav – daju u ovim razvojnim crtama refleksu slične kajkavskim: *kršćen, prišč, priščiči*“. (Barac-Grum, 1993: 167)

Također je uočila da se skupina *čr* dobro čuva te je u vrbovsko- senjskom sustavu naišla na primjer *črn*. (Barac-Grum, 1993: 165) M. Matešić u svome diplomskome radu piše da skupina *čr* nije očuvana i navodi primjere *crn* te *crv*. (Matešić, 1997: 25) Rezultati mojeg istraživanja pokazuju da se u pojedinim govornika, ali podrijetlom iz Senjskog, samo u pojedinim primjerima ipak sačuvala skupina *čr*. Tako je dio ispitanika potvrdio kako i dalje ponekad koriste *črv*, a ne *crv*, te *črvljiv*, a ne *crvljiv*, dok drugi dio ispitanika ne potvrđuje postojanje starojezične skupine *čr*. Ipak, svi su ispitanici rekli kako koriste

trešnja, a ne *črešnja*, iako su potvrdili kako su čuli za oblik *črešnja*, ali od stanovnika Jablana.

Konsonantske skupine *šk*, *šp* i *št* u primljenica zastupljene su u govoru Vrbovskoga u svim ispitanim primjerima, bez iznimke: *škuro*, *špajza*, *španat*, *šparet/šporet*, *štala*, *šternja* i *štimat*.

Adrijatizam ili fonetska neutralizacija /m/ > /n/ na dočetu nastavka primjetna je značajka u govoru Vrbovskoga. Iako, istraživanje je pokazalo kako ispitanici mlađe životne dobi i većeg stupnja obrazovanja u svome govoru imaju adrijatizam zastupljen u manjoj mjeri nego ostali ispitanici.

Primjeri koji potvrđuju adrijatizam u govoru Vrbovskoga: *jâ ti vëlin*, *vïdin ja šta tî dëlaš*, *bävi se kerämikon*, *dëlan po cële dâne*, *ïden večëras vãn*, *mören ja tô*, *s nämin je bëla*, *bïl san sa žënun*,...

V. Barac-Grum također je zabilježila adrijatizam u govoru Vrbovskoga i to u primjerima poput *z rukun*, *s ten čovikun*, *u kučan*, *prascin*, a piše kako se pored tih normalnih čakavskih ostvaraja može ostvariti i *m* na kraju riječi ili ispred konsonanta i to u primjerima *dojdem* i *sedamdeset*. (Barac-Grum, 1993: 156)

U govoru Vrbovskoga dosljedno je zastupljena skupina *jd* u prezentskoj osnovi, a skupina *jt* u infinitivnoj osnovi glagola prefiguriranih od praslavenskog *jъti: *kada dōjdeš dōma mi jâvi*, *dōjt ću ja kod tēbe*, *dōjt ćemo dānas*, *dōjdite vî k nāmin*, *dōjt će kod òvega*, *dōjt ćemo kāsnije*, *nâjt ću ga jâ*, *pōjt ćemo sküpa*...

Unifikacija na *u* na dočetu nastavka 3. l. mn. prezenta vrlo je česta pojava u današnjem govoru Vrbovskoga, što potvrđuju sljedeći primjeri: *pūštadu svägdje*, *ïmadu òni tÿj*, *mïslidu da je lako*,...

7. MORFOLOGIJA DEKLINABILNIH RIJEČI U GOVORU VRBOVSKOGA

U ovome će se poglavlju diplomskoga rada prezentirati rezultati istraživanja morfologije deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga; imenica, zamjenica, brojeva te pridjeva. Model istraživanja i prezentacije u ovome je radu preuzet iz knjige S. Vranić *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija*.

7.1. IMENICE

U imenisa su relevantne gramatičke kategorije roda (muški, ženski i srednji gramatički rod), broja (jednina i množina), padeža (N, G, D, A, V, L, I), kao i kategorija „živo“/ „neživo“. Također, možemo razlikovati i tri sklonidbene vrste, a to su *a*, *e* i *i*.

7.1.1. *a*- vrsta, m.r.

N jd.: Bôg, brätic, dân, Frânjo, gîgant, glâs, gövôr, Ìvica, Jäblan, klûb, kompjutor, Kùpjak, kùsur, lëdolom, lëk, mëtar, möbitel, Mřkopalj, prîmjer, rät, rîbar, sëktor, sîn, stärt

G jd.: Bernârdota, Bôga, cúcka, dõma, fažõla, Francûza, Jäblana, kâdra, Mârijana, möbitela, pîvca, pösla, psä, räta, rêpa

D jd.: Bôgu, birou, dvôrcu, gövôru, Jäblānu, mëtku, Òsõjniku, pëtku, põgonu, ponëdeljku, rädniku, sëktoru, Sëverīnu, stärtu, Zägrebu

A jd.: dvôr, göluba, jëzik, pëtak, pûža, rädnika, vëtar, vlâk

Ovdje valja istaknuti kako se u govoru Vrbovskoga razlikuje A za 'živo' od A za 'neživo'. Za 'neživo' A je jednak N, dok se za 'živo' u deklinaciji javlja nastavak *-a*. Na primjer, *dvôr* (A za 'neživo'), *gölûba* (A za 'živo').

V jd. = N jd. (Austrijānac, Njémac), osim u primjerima: bräte, sîne

L jd.: Ākrapoviću, dānu, dūhu, dvōru, đāku, fažōlu, gōlubu, gōvoru, kljūču, mētru, pētku, ponēdeljku, vētru

I jd.: cūckun, gōlubun, kōnjun, kredēncun, mōbitelun, pētkun, pijāncun, stōlun, vētrun

Imenice muškoga roda u I jd. imaju nastavak *-un*. To je staro nepromijenjeno stanje u govoru Vrbovskoga. „U jednini imenica muškoga roda prema podacima iz Rudolfa Strohala razlikovan je oblik za I jd.: *-un*: *bratun*, *vozun*, *čavlun*, *trgovcun*. Takvo stanje odgovara i današnjem sustavu. Na jedinstveni dočetak *-un* u I jd. ujednačena su oba ishodišna alomorfa (i palatalni i nepalatalni). Dočetak *-un* u I jd. nastao je ujednačavanjem ishodišnih alomorfa *-om*, *-em* na nepalatalni alomorf *-om* koji je dalje zahvaćen fonološkim mijenama: adrijatizmom (dočetno $m > n$) i zatvaranjem vokala pred nazalnim sonantom.“ (Matešić, 1997: 51)

N mn.: adūti, cūcki, dēčki, gīganti, gōlubi, jēziki, kōnji, ògnji, pàuki, priјateljī, seljāki, sīnovi, vrāgovi

Gmn.: dānī, dvōri, đāki, gōlubi, jēziki, junāki, komādi, kōnji, šnīcli, tēlci, vētri, vrāgov/ vrāgovi

A mn.: dēčki, instrumēnti, komādi, kōnji, penzionēri, pívci, turnírī

U N, G i A mn. u govoru Vrbovskoga nastavak je *-i*, osim u primjeru *vragov* (G mn.).

V mn. = N mn. (npr. sīnovi, vrāgovi)

DLI mn.: cūckin, gōlubin, lāvovima, šnīclin, sīnovin/ sīnovima, tēlcin, tṛgovcin, vētrin

Primjetan je sinkretizam D, L i I mn. u imenica muškoga roda, u tim je padežima nastavak *-i*, osim u primjerima *sinovima*, *lavovima* gdje je vidljiv utjecaj hrvatskoga standardnoga jezika.

7.1.2. a- vrsta, s.r.

N jd.: àuto, brodogràdilište, ðisko, ðite, gròblje, kòleno/ kòljeno, jùtro, mlêko, òko, Vrbovskò

G jd.: àuta, ðiska, ðiteta, ðrveta, jùtra, ljèta, mlêka, odijèla, òka

D jd.: bogàtstvu, ðisku, jùtru, ljètu

A jd.: àuto, blâgo, ðite, gòrivo, sèlo

V jd.: bogàtstvo, pòlje, sèlo, ùho

A i V jd. imenica srednjega roda prema nastavku su identični imenicama N jd. Također, nastavci G i D jd. za deklinaciju imenica srednjega roda se ne razlikuju od nastavaka za deklinaciju imenica muškoga roda.

L jd.: àutu, ðitetu, ðrvetu, jùtru, pòlju

I jd.: blâgun, jùtrùn, pòljun, sèlun, srèbrun, zlâtun

N mn.: crêva, èuri, jâja/ jâjca/ jâj, kòla, pîtanja, prèzimena, sèla, zvòna

G mn.: jâjc/ jâjci, kòl, pòlj, sèl/ sèla

U G mn. imenica srednjega roda zastupljeni su nastavci *-i* i *-∅*.

A mn.: àuta, crêva, jùtra, nêba, pòlja

V mn. = N mn.

DLI mn.: èurin, jâjima/ jâjcima, pîtanjima, sèlin

U D, L i I mn. imenica srednjega roda dominantan je nastavak *-in*, dok je u pojedinim primjerima vidljiv utjecaj vjerojatno standardnoga jezika i nastavka *-ima*.

7.1.3. e- vrsta, ž.r.

N jd.: bàba, cãjka, dŕžava, Hŕvatska, kùća, lògika, marênda, matemãtika, mùzika, plãća, siròvina, šumètina, zãbava

G jd.: brìge, dïce, krãve, kùće, kùjice, pčèle, Rijêke, siròvine, štãle, šumètine, zãbave, žène

D jd.: brìgi, dïci, Euròpi, krãvi, kùći, pčèli, plãći, Rijêci, žèni

A jd.: kòlnicu, krãvu, kùću, kùjicu, rïbu, Slovêniju, vrãnu, žènu

U A jd. imenica ženskoga roda prevladava nastavak *-u*, a pojavljuje se i ništični nastavak.

V jd.: cèri, krãvo, žèno

L jd.: dïci, krãvi, kùći, mãsti, snãhi, špìci, žèni

I jd.: kerãmikun, mãšćun, pãrun, snãhun, sùbotun, žènun

U I jd. imenica ženskoga roda javlja se nastavak *-un*. Ipak, treba napomenuti kako ispitanici mlađe životne dobi koriste nastavak *-om*, koji odgovara nastavku hrvatskoga standardnoga jezika, pa tako u njihovom slučaju primjeri glase: *keramikom, parom, subotom, ženom*.

N mn.: bàbe, ekìpa/ ekìpa, glãve, nãgrade, pilãne, sèstre, zãbave, žène

G mn.: pilãn, sèstar, zãbav, žèn

U G mn. imenica ženskoga roda javlja se ništični nastavak.

A mn.: kùće, nèdelje, ùre, sùbote, zãbave, žène

V mn. = N mn. (npr. bàbe, žène)

DLI mn.: dŕžavan, sèstran, zãbavan, zmìjan, žènan

7.1.4. *i*- vrsta, ž.r.

N jd.: bõlest, gãmad, glâd, jësen, ljübav, kôst, křv, mât, nõc

G jd.: bõlesti, glâdi, jëseni, lâži, nõci, pömoçi

D jd.: glâdi, mâsti, nõci, søli

A jd.: kòkoš/ kòkoša, lâž, nõc, søl

Kod imenica ženskoga roda *i*- vrste u A jd. dominantan je ništični nastavak, a prisutan je i nastavak *-a*.

V jd.: bõlesti, lâži

L jd.: jëseni, ljübavi, kòkoši, kòsti, křvi

U G, D, V i L jd. nastavak je *-i*.

I jd.: kòkõšun, mâtšcun, smřcun

N mn.: kòkoši, kòsti, mĩsli, nõci, stvâri

G mn.: bõlesti, mĩsli, stvâri

A mn.: kòkoši, mâsti

V mn. = N mn. (npr. kòkoši)

DLI mn.: kòkošin/ kòkošima, kòstima, mâtin

U D, L i I mn. javljaju se nastavci *-ima* i *-in*. Nastavak *-in*, kao jedini nastavak DLI mn. zabilježila je i M. Matešić u primjerima *pećin*, *kokošin*, *pripovistin*. (Matešić, 1997: 56) Današnje stanje pokazuje i postojanje nastavka *-ima*, većinom u ispitanika mlađe životne dobi.

7.1.5. Deklinacija muških osobnih imena

U govoru Vrbovskoga prilikom deklinacije muških osobnih imena koja završavaju na *-o* ili *-e* dolazi do proširenja osnove (*-ot* ili *-et*). Tada se imena dekliniraju na sljedeći način:

N	Ive/ Bernardo
G	Iveta/ Bernardota
D	Ivetu/ Bernardotu
A	Iveta/ Bernardota
V	Ive/ Bernardo
L	Ivetu/ Bernardotu
I	Ivetun/ Bernardotun

M. Matešić piše kako je proširak *-ot* ili *-et* preuzet „iz stare deklinacije *t*-osnova srednjega roda. Pojava se odnosi i na imenice ženskoga roda koje u N završavaju na *-e*. Ova je pojava zabilježena u sjevernočakavskim govorima, primjerice u kastavskome i drugim liburnijskim govorima.“ (Matešić, 1997: 53)

7.1.6. Deklinacija nepravilnih imenica

Neke imenice odstupaju od sklonidbenih vrsta pa ih zbog toga smatramo nepravilnima. Takve imenice koje se mogu zamijetiti u govoru Vrbovskoga su *čövjek* i *dîte*.

Imenica *čövjek* u N mn. glasi *ljûdi*.

Imenicu *dîte* zabilježila je Silvana Vranić i u čakavskim govorima sjeverozapadnoga paškoga makrosustava, a kod te se imenice „za množinu rabi zbirna imenica gramatičkoga ž. r. jd. *dicä*.“ (Vranić, 2011: 31)

7.1.7. Nepostojano -a-

Nepostojano -a- javlja se u dijelu imenica srednjega roda i dijelu imenica ženskoga roda, kada je umetnuto u G mn.

Primjeri u kojima se javlja nepostojano -a-:

- a) imenice srednjega roda: *gôvno: gövan, písmo: pîsam/ pîsama, rëbro: rëbar*
- b) imenice ženskoga roda: *băčva: băčav, cřkva: cřkav (cřkvi), dăska: dăsak, kârta: kârat, krüşka: krüşāk, lõkva: lõkāv, ôvca: ôvac*

7.1.8. Neprovođenje sibilizacije

Sibilizacija, glasovna promjena u kojoj se velari *k, g, h* ispred *i* ili *e* mijenjaju u *c, z, s* ne provodi se u današnjem govoru Vrbovskoga. Primjeri koji to dokazuju: *dûga: dûgi, đâk: đâki, jëzik: jëziki, jünak: junâki, mājka: mājki, mûka: mûki, rûka: rûki, rûsak: rûsaki, sëljak: seljâki*.

7.2. ZAMJENICE

Zamjenice su promjenjiva vrsta riječi kojima se zamjenjuju neke druge riječi. Zamjenice mogu biti osobne, posvojne, povratno- posvojne, pokazne, upitne, odnosne i neodređene. (Hudaček i Mihaljević, 2017: 48- 66)

7.2.1. Osobne zamjenice i povratna zamjenica

Osobne ili lične zamjenice „označavaju odnos sudionika u razgovoru“. (Barić, 2005: 203) One se u govoru Vrbovskoga, kao i povratna zamjenica *se*, dekliniraju na sljedeći način:

	1. l. jd.	2. l. jd.	1. l. mn.	2. l. mn.	povratna
N	jâ	tî	mî	vî	-
G	mëne, me	tëbe, te	nâs	vâs	sëbe, se
D	mëni, mi	tëbi, ti	nâmin	vâmin	sëbi, si

A	mène, me	tèbe, te	nàs	vàs	sèbe, se
V	-	tî	mî	vî	-
L	mèni	tèbi	nàmin	vàmin	sèbi
I	mènun (mànun)	tèbūn (tòbūn)	nàmin	vàmin	sèbūn (sòbūn)

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r., ž. r., s. r. mn.
N	ôn	òno	òna	òni, òna, òne
G	njèga, ga	njèga, ga	njê, je	njî, ji
D	njèmu, mu	njèmu, mu	njôj, joj	njîmin
A	njèga, ga	njèga, ga	njû, ju	njî, ji
V	-	-	-	-
L	njèmu	njèmu	njôj	njîmin
I	(š) njên	(š) njên	(š) njûn	(š) njîmin

7.2.2. Upitne i odnosne zamjenice za značenje 'živo' - kî, 'neživo' - štà

U govoru Vrbovskoga ustanovljena je zamjenica *kî* koja se koristi za živo te zamjenica *štà* koja se koristi za neživo. Nikada se za neživo ne koristi oblik *čâ*, iako se prije koristio. „Upitna zamjenica za živo u Rudolfa Strohalu gasila je *ki*, a za neživo *ča*. Deklinirale su se ovako: *ki, kega, kemu, kega, ken, kin, ča, čega, čemu, čega, čen, čin*. Zamjenica *ča* danas se može samo sporadično javiti u vrlo starih govornika, a inače je zamijenjena sa *šta* (nikako *što*!) (sociolingvistički razlozi).“ (Matešić, 1997: 61) Do danas je oblik *ča* u potpunosti nestao.

Danas se zamjenica *ki* za živo te zamjenica *šta* za neživo dekliniraju ovako:

	za živo	za neživo
N	kî	štà

G	kěmu, kěga	čěga
D	kěmu	čěmu
A	kěmu, kěga	čěga
V	-	-
L	(o) kěn	(o) čěmu
I	(s) kîn	(s) čîn

7.2.3. Posvojne i posvojno- povratna zamjenica

Posvojne zamjenice su pridjevne te „one kazuju kojem govornom licu pripada ili u kakvom je odnosu s njim ono o čemu se govori“. (Barić, 2005: 204)
 Posvojno- povratna zamjenica *svôj* „iskazuje pripadanje subjektu bilo kojega roda ili broja.“ (Barić, 2005: 204)

Primjer:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	năș	nășe	nășa	năși	nășa	nășe
G	nășeg(a)	nășeg(a)	nășe	nășih	nășih	nășih
D	nășem(u)	nășem(u)	nășoj	nășima, nășim, nășin	nășima, nășim, nășin	nășima, nășim, nășin
A	= N ili G	= N	năș-u	năș-e	= N	= N
V	= N	= N	= N	= N	= N	= N
L	= D	= D	= D	= D	= D	= D
I	nășim	nășim	nășom	= D	= D	= D

7.2.4. Pokazne zamjenice

„Pokazne zamjenice su pridjevne; one kazuju u blizini kojega se lica nalazi ono što znači riječ uz koju stoji, i to:

- u blizini 1. lica: *òvāj*
- u blizini 2. lica: *tāj*
- u blizini 3. lica: *ònāj*.“ (Barić, 2005: 204)

Za razliku od posvojnih i posvojno- povratne zamjenice, pokazne se zamjenice u govoru Vrbovskoga razlikuju po deklinabilnim oblicima od tih zamjenica u hrvatskome standardnome jeziku. Danas se te zamjenice dekliniraju na sljedeći način:

	Jednina	Množina
N	òvaj/ tāj/ ònaj	òvi/ tī/ òni
G	òvega/ tèga/ ònega	òvi/ tī/ òni
D	òvemu/ tèmu/ ònemu	òvin/ tīn/ ònin
A	ovêga/ tēga/ onēga	òve/ tē/ òne
V	-	-
L	òven/ tēn/ ònen	òvin/ tīn/ ònin
I	òven/ tēn/ ònen	òvin/ tīn/ ònin

7.2.5. Zamjениčki pridjev *sâm*, *sâmo*, *sâma*

Zamjениčki pridjev *sâm*, *sâmo*, *sâma* deklinira se prema pridjevskoj deklinaciji. U današnjem govoru Vrbovskoga zabilježeno je sljedeće stanje:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	sâm	sâmo	sâma	sâmi	sâma	sâme

G	sâmega	sâmega	sâme	sâmi	sâmi	sâmi
D	sâmemu	sâmemu	sâmoj	sâmin	sâmin	sâmin
A	sâm	sâmo	sâmu	sâmi	sâma	sâme
V	-	-	-	-	-	-
L	sâmen	sâmen	sâmoj	sâmin	sâmin	sâmin
I	sâmin	sâmin	sâmun	sâmin	sâmin	sâmin

7.3. PRIDJEVI

7.3.1. Pozitiv

Pridjevi su promjenjiva vrsta riječi, a „iskazuju gramatičke kategorije roda: muški, srednji i ženski; broja: jedninu i množinu; padeža; kategoriju 'živo' – 'neživo' u jednini m. r., a u opisnih, gradivnih pridjeva i glagolskih pridjeva trpnih sadržana je i gramatička kategorija određenosti u nominativu i vokativu jd. m. r., kao i u nekih popriloženih konstrukcija. Komparativ i superlativ iskazuju samo određenost.“ (Vranić, 2011: 113)

M. Matešić piše kako se pridjevi dekliniraju kao i pridjevske zamjenice. (Matešić, 1997: 63)

7.3.1.1. Osnova i nastavak

U govoru Vrbovskoga se pridjevi tvore od osnove i nastavka. „Osnova se dobije odbacivanjem nastavka bilo kojega oblika (uključujući -∅ nastavak u N jd. m. r. neodređenoga lika).“ (Vranić, 2011: 113)

7.3.1.2. Određeni lik

Prema načinu kako pridjevi određuju imenicu razlikujemo dva lika, to su određeni i neodređeni lik. Određeni se lik koristi kada pridjevom želimo izreći neku stalnu osobinu predmeta, kada određujemo o kojoj se točno osobini govori

između više stvari nekih različitih osobina. Bitna odrednica određenog lika pridjeva je ta da oni odgovaraju na pitanje *kòjī*. (Barić, 2005: 174)

Primjeri određenog lika pridjeva u govoru Vrbovskoga su sljedeći:

- a) m. r.: N jd. *bălavi, bögati, bölji, cñni, cřveni, dóbri, lăgani, mālī, mřšavi, mřzli, plâvi, stâri, tūžni, vëliki, vëseli, žûti*, I jd. *lîpin*, DLI mn. *döbrin, löšin, pöštenin, tēškin, trülin*
- b) s. r.: N jd. *döbro, krätko, stâro, tânko*, G jd. *döbrega*, I jd. *slânin, slätkin*, DLI jd. *döbrin, mâlin, stârin*
- c) ž. r.: N jd. *döbra, drăga, krâtka, slätka, tūžna*, I jd. *döbrun, drâgun, pöštenun*, DLI mn. *drâgin, lîpin, mlâdin*

Istraživanje pridjeva u govoru Vrbovskoga za pisanje ove diplomske radnje pokazuje da se u deklinaciji pridjeva nije ništa znatno promijenjalo u proteklih dvadesetak godina. “Prema podacima iz Rudolfa Strohalu u D, L i I mn. varirala su tri oblika npr. *lipin, lipimin, lipiman*. Danas je prevladao morfem *-in* koji je postao jedini morfem za D, L i I mn. svih deklinacija (i imeničkih i pridjevsko-zamjeničkih).“ (Matešić, 1997: 63)

7.3.1.3. Neodređeni lik

Pridjevi neodređenog lika odgovaraju na pitanje *kàkav*, a govore nam „promjenjive osobine onoga što znače imenice“. (Barić, 2005: 174) S. Vranić, pak, piše kako se određeni i neodređeni lik pridjeva u sjeverozapadnim govorima na otoku Pagu razlikuje jedino u N jd. m. r., a ista je situacija i kod glagolskih pridjeva trpnih, npr. *cřtān: cřtanī*. Dodaje i kako je teško utvrditi je li oblik pridjeva određen ili neodređen upravo zato jer nije zabilježena promjena u naglasku u ostalim oblicima. (Vranić, 2011: 117)

Primjeri neodređenog lika pridjeva u govoru Vrbovskoga su sljedeći:

- a) m. r.: *bôs, cörav, glãdan, mökar, mřtav, pämetan, rünjav, sřt, sũh, töpal, tũžan, tvřd, vësel, zgödan*, G jd. *nãčetega*, D jd. *pãmetnemu*, DLI mn. *zlöčestimín, žãlosnimín*
- b) s. r.: *cöravo, glãdno, mökro, töplo, vrũce*, A jd. *pãmetno*, LI jd. *tvřden, sũhen*, G mn. *mũdri*
- c) ž. r.: *břstra, glãdna, mökra, mřtva, tũžna*, G jd. *sũhe, töple*, DL jd. *töpløj, tũžnoj*, DLI mn. *mũdrín, žãlosnín*

Značenje posvojnih, odnosnih i gradivnih pridjeva izriče se sintagmom *od* + *imenica* u *G*, npr: *od bõrića, od kãve, od òlovke*. Također, posvojni se pridjevi koriste kada se iskazuju obiteljski odnosi: *bãbin, mãmin, tàtin*. (Vranić, 2011: 119)

7.3.4. Komparativ i superlativ

Komparativ se tvori od osnove pozitiva te sufiksa *-š-* (*lřpši, mëkši*), *-j-* (*frřžji, nřžji*), *-ij-* (*glãdniji, mřrniji, mökriji, spõriji, stãriji*). Na osnovu komparativa zatim se dodaju nastavci: *-i* (za jedninu muškoga roda), *-e* (za jedninu srednjega roda), *-a* (za jedninu ženskoga roda), *-i* (za množinu muškoga roda) te *-e* (za množinu srednjega i ženskoga roda). Superlativ se tvori od komparativa i prefiksa *naj-*, npr. *nãjmlãdi, nãjlipši, nãjstariji*. (Vranić, 2011: 123)

7.4. BROJEVI

Glavni brojevi koji su promjenjivi, kao i svi redni brojevi, sklanjaju se „prema drugoj zamjениčkoj sklonidbenoj vrsti (tj. zamjениčko – pridjevskoj, određenoj pridjevskoj sklonidbi), dok su *řljada* i *milijũn* imenice.“ (Vranić, 2011: 109)

7.4.1. Glavni brojevi

Sklanjaju se glavni brojevi *jèdan, jèdno, jèdna, zatim dvâ, trî i četri*.

Broj *jèdan, jèdno, jèdna* u govoru Vrbovskoga sklanja se na sljedeći način:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	jèdan	jèdno	jèdna	jèdni	jèdna	jèdne
G	jèdnega	jèdnemu	jèdne	jèdni	jèdni	jèdni
D	jèdnemu	jèdnemu	jèdnoj	jèdnin	jèdnin	jèdnin
A	= N za 'neživo' jèdnega za 'živo'	= N	jèdnu	= N	= N	= N
V	jèdan	jèdno	jèdna	jèdni	jèdni	jèdne
L	jèdnen, jèdnemu	= D, jèdnen	= D	= D	= D	= D
I	= L	jèdnen	jèdnun	= D	= D	= D

Brojevi *dvâ, trî i četri* u govoru Vrbovskoga sklanjaju se na sljedeći način:

	m. i s. r.	ž. r.	m., s., ž. r.	m., s., ž. r.
NGA	dvâ	dvî	trî	četri
DLI	dvîman, dvâ	dvîman	trîman	četriman

7.4.2. Redni brojevi

Redni brojevi imaju, kao i određeni pridjevi, oba broja i sva tri roda. Ako je redni broj višečlan, tada se skladanja posljednji njegov broj. Redni se brojevi tvore od osnove i nastavka *-i*, npr. *p`rvĩ, drùgĩ, trèćĩ*. (Vranić, 2011: 111)

U govoru Vrbovskoga zabilježen je redni broj 1000., tvori se od osnove glavnoga broja i nastavka *-iti* te se pojavljuje u dva oblika: *ĩljaditĩ, tĩsucitĩ*.

7.4.3. Brojevni pridjevi

U govoru Vrbovskoga brojevni se pridjevi tvore pomoću nastavka *-er-*, npr. *čëtvëro d`ice, p`etere c`ipele*, itd.

8. ZAKLJUČAK

Osnovni cilj ovoga diplomskoga rada bila je analiza morfologije deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga, no na samome početku bilo je potrebno upozoriti na smještaj Vrbovskoga da bi se lakše razumjeli sociolingvistički razlogi, točnije utjecaj štokavskoga i kajkavskoga narječja, kao i standarda, na sam govor Vrbovskoga. U radu je prikazana i povijest mjesta, vrlo dinamična od samih početaka, sklona čestim, a ponekad naglim i nasilnim, promjenama u strukturi stanovništva, što je isto zasigurno utjecalo na govor stanovnika Vrbovskoga. Govor Vrbovskoga od najranijih istraživanja svrstava se u čakavsko narječje, točnije u njegov ikavsko – ekavski dijalekt, čija je glavna odrednica dvojak refleks jata prema pravilu Jakubinskog i Meyera. No, refleks jata nije jedina kategorija prema kojoj bismo govor Vrbovskoga mogli smjestiti u ikavsko – ekavski dijalekt čakavskoga narječja pa je tako u radu određena pozornost posvećena i drugim kriterijima za određivanje pripadnosti čakavskom narječju. Kao što je u radu i prikazano, brojnim je značajkama govor Vrbovskoga temeljno čakavski, iako valja istaknuti kako se osjeća, kod mlađih govornika i znatan, utjecaj govora obližnjih štokavskih i kajkavskih mjesta, ali i utjecaj standardnoga jezika, obično niskog varijeteta, u obrazovanijeg dijela stanovništva. Koliko utjecaj, što okolnih idioma, a što standardnoga jezika, raste s godinama, dokazuje usporedba istraživanja koje je polovicom 1990ih provela M. Matešić i istraživanja provedenoga za potrebe pisanja ovoga rada. Naravno, razlozi gubljenja nekih čakavskih značajki u govoru ne leže samo u okolnim utjecajima, već i u svojevrsnoj nezainteresiranosti stanovništva za očuvanjem vlastitoga dijalekta. Ipak, iz analize morfologije deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga i više je nego primjetno pripadanje govora Vrbovskoga čakavskom narječju, odnosno da se najmanje promjena u govoru Vrbovskoga dogodilo upravo u deklinaciji.

9. SAŽETAK

U radu je prikazan geografski smještaj Vrbovskoga, kao i ključna povijesna zbivanja koja su utjecala na sastav stanovništva. Donesen je pregled dosadašnjih istraživanja govora Vrbovskoga te ključne značajke čakavskoga ikavsko – ekavskoga dijalekta. Središnja tema je morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga, ali prikazane su i fonološke karakteristike radi boljeg razumijevanja. Analiza morfologije deklinabilnih vrsta riječi temelji se na audio zapisu govornika, kao i na upitniku. U radu je zaključeno da su u govoru očuvana obilježja čakavskoga narječja, ali i da postoje utjecaji štokavskoga i kajkavskoga narječja, kao i standardnoga jezika.

Ključne riječi: čakavsko narječje, ikavsko – ekavski dijalekt, govor Vrbovskoga, morfologija deklinabilnih vrsta riječi.

10. SUMMARY

This master thesis shows the geographical location of Vrbovsko, as well as the key historical events which affected the structure of population. An overview of previous studies on the idiom of Vrbovsko is included, together with the key features of the Chakavian Ikavian – Ekavian dialect. The main topic of the master thesis is the morphology of declinable types of word sin the idiom of Vrbovsko, although phonological characteristics are also shown in order to make it more comprehensible. The analysis of the morphology of declinable types of words is based on the audio recordings of the speakers, as well as on a questionnaire. It is concluded in the thesis that the characteristics of the Chakavian dialect are preserved in the idiom, but that the influences od Stokavian and Kajkavian dialects, as well as the standard language, are present as well.

Key words: Chakavian dialect, Ikavian – Ekavian dialect, dialect of Vrbovsko, morphology of declinable types of words.

11. LITERATURA

1. Barac- Grum, Vida. 1993. *Čakavsko- kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
2. Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga,
3. Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik srpskohrvatski/ hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
4. Drašković, Blagota (ur). 1984. *Općina Vrbovsko, njena prošlost – njena sadašnjost*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Hudaček, Lana; Mihaljević, Milica. 2017. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
6. Lisac, Josip. 2002. Glasovi srednjočakavskoga dijalekta. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, Vol. 30, No. 1-2.
7. Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2., Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
8. Lukežić, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko- ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
9. Matešić, Mihaela. 1997. *Današnji mjesni govor Vrbovskoga*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Diplomski rad.
10. Matešić, Mihaela. 2006. Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, Vol. 18, No. 2.
11. Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Šafar, Josip. (gl. ur.) 1981. *Gorski kotar*. Delnice.
13. Škiljan, Filip. 2012. *Kulturno- historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko- plašćanske zavale*. Zagreb: Grafocentar.
14. Vranić, Silvana. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija*. Rijeka: Matica hrvatska Ogranak Novalja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

12. PRILOZI

12.1. TRANSKRIPCIJA AUDIO ZAPISA

Ispitanik 1: Dražen Miani, rođen 11. listopada 1966.

Ispitanik 2: Franjo Kuncce, rođen 25. kolovoza 1958.

Ispitanik 1: „Tî krêni kâd ste vî îšli na zâbavu, ti si stâriji, çùje se po gövoru, ìmam mlâđi gövor od tëbe.“

Ispitanik 2: „Kò ìma mlâđi gövor?“

Ispitanik 1: „Jâ, bez öbzira štâ sãn jâ dëset gödin mlâđi, àl mlâđe djëlujen od tëbe po gövoru i po svëmu. Kò prvo, ìmaš stâriji glâs, svè se tò vîdi, tò se jâko dëbro çùje, möre ti òna pösle pùstit pâš vîdjet. Özbiljno ti vëlin. Tî raspëlji o zâbavan, kâmo ste îšli na zâbavu. Štâ će ònaj, ònaj je bîl dëma pod kredëncun.“

Ispitanik 2: „A dâ, pa dëbro, bîli smo övaj...dëlal sãn u Prömetu i pösle pösła dëšal dëma, presvüci se, mâlo kod Hërljevića na Sùšicu i pösle övaj, zâbava tûj u Vřbovsken.“

Ispitanik 1: „U möje vrijême je bîlo ìsto, i Jâblan, dïsko, i Râvna Göra zâbava, Mřkopalj zâbava, Kùpjak zâbava.“

Ispitanik 2: „Ê, vřtne zâbave...“

Ispitanik 1: „Küd göd si okrênul, pogötovo ljëti.“

Ispitanik 2: „Vřtne zâbave vâni.“

Ispitanik 1: „Tâko je, tâko je!“

Ispitanik 2: „I nî tëško bîlo ujütro, nëma vëze, nëdelja na prímjer, zaglîbiš do trî, çëtri ùre, dójdeš dëma ùjutro...“

Ispitanik 1: „Kòlko pût smo pjëške pröšli iz dïska iz Jâblana na zâbavu u Râvnu Göru, pjëške... Kòd Hërljevića jöš jëdnu, dvê, pa nâpred, èto... I do ujütro.“

Ispitanik 2: „Da, ònda pòsle, òvaj, iz zâbave u Sèverin na òni ðòni. Jâ nèznan jèste vî išli, òvaj, òni šnìcli tvřdi, àl svè je dõbro kàd si pòd pàrun. Kàd si pòd pàrun da Bõg da jè.“

Ispitanik 1: „I dõle je cãjka bõla u Zdìhovu. I u dvõrcu je bõla zâbava po ljètu, i rìbarsku nôc su ìmali.“

Ispitanik 2: „Dõle su Jõzo Kìt i Vînko Kalàica. Pòkojni Vînko...“

Ispitanik 1: „Àj sàd sastàvi... Jel Krìstijan kùpil svè instrumènti pa nìkoga ni mògal nác, svè je ìmal...“

Ispitanik 2: „Vòloder je svìral, Vînko Kalàica, Jõzo... Tò ti je bõla ekìpa.“

Ispitanik 1: „Èvo ti nãsto se sàd svèlo, zâbava za svètoga Àntona na Sùšici. I tõ drže tradìciju – svàka in cãst, èvo. I rèkli su òvi stàri dok je njìh da ce bõt i tõga. Èvo, žalosno. Jèdna jèdina zâbava. Nèma ni turnìra vùše.“

Ispitanik 2: „Nèma niš!“

Ispitanik 1: „Turnìri su se ìgrali u Òsojniku, u Sèverìnu, na Jàblanu... Gõtovo, svè zàmro, nèma ljûdi vùše...“

Ispitanik 2: „Svè je bìlo i svì ìmali svõj klûb. Dõbra, Jàrak...“

Ispitanik 1: „Sedàmnaajst ekìpa u Òsojniku, pòd svjètlima se ìgralo. Èj, sedàmnaajst ekìpa...“

Ispitanik 2: „Vùše nèma tõga, gõtovo je... Sàd se povûklo svè dõma...“

Ispitanik 1: „Jèl se ìgralo za svètog Rõka, za Vèliku Gõspu na Jàblanu. Gõtovo je i tõ. Mùzika, drùženje i navèčer zâbava, jesu svìrale Baràbe!?“

Ispitanik 2: „Nèma vùše, òvi mlâdi vùše ni nájdu, sàmo tückadu po...“

Ispitanik 1: „Mòbitel i kompjùtor, dà“

Ispitanik 2: „Sèdidu dvâ za stòlon i razgovãradu prèko mòbitela.“

Ispitanik 1: „Te vidiš da nās je svè mǎnjē... Èvo ti i pòsla, svè mǎnje i mǎnje. Svè bjèži vǎn, sve u Slovèniju. Vèli nèko neisplāti se. Kǎko se neisplāti? Tù je plāca do pèt, nèko nagūra do pèt, a tǎmo je stǎrt sèdan, dvè tìsuće za gòrivo...“

Ispitanik 2: „Dèvet, èvo Bernārdota.“

Ispitanik 1: „I sedandèset èura plāca sùbotu. Èj, òn zarādi za jèdnu sùbotu štà jǎ zarādin òvde za trī, chètri dāna. Òn vrèdi sùbotu u Slovèniji... Pa štà smò mī!? Štà smo mī? Āj rèci.“

Ispitanik 2: „Da, i çùde se, vèli ljūdi odlāze. Pa nèmōreš ih zadřžat.“

Ispitanik 1: „Çètri sùbote i òn ima mòju plācu... Gdjè tò imǎ? A kòga ćeš zadřžat? Vèli pètsto tìsuća, mà jòš mǎlo smo do milijòna, jǎ ti vèlin. Nè do Bòg ràta, kò će te brānit? Osòvina Hřvatske je pròšla vǎn.“

Ispitanik 2: „A jè, svè mlǎdo òde.“

Ispitanik 1: „Devedèsprve kòlko nās je bīlo? Stò dvādeset nās je iz Dřvnè pròšlo u ràt, stò dvādeset, elite, dèčki koji gòre, a nǎjdi ih dānas... Nī ni u prīvatnòm sèktoru svè, jǎ ti vèlin. Nīje, jǎ ne vèlin da dřžava ne glòbi prīvatni sèktor, svè tò pèt. I òvaj je gīgant kod nās, štà je tù, štà kǎd ga kòçi i siròvina... Nè more stǎrtat onǎko kǎko bi trèbal.“

Ispitanik 2: „A jè, àl pǎzi mǎlo Drǎžen, àl kǎd se i dèlalo... tē sǎn jǎ dèlal dòle kǎd se dèlalo pùnnon pǎron se dèlalo, kǎko, nèsmiš stǎt cigarèt zapǎlit. Dèlalo se stvǎrno, àl za štà?“

Ispitanik 1: „A vèlin tī, plāca je òsnova koja tjèra nǎrod vǎn. Kò bi pobjègal sǎd od òvih dèčki štà su pròšli iz Cèdra da je plāca bīla pèt, šèst tìsuća? Nījedan, svī bi òstali tūj.“

Ispitanik 2: „Āli tī prīvatnici mūzu.“

Ispitanik 1: „Pa nòrmalno, pa dāvi te kò budǎlu za sītnu lòvu.“

Ispitanik 2: „Da ìma jòš vīše, òn će jòš vīše.“

Ispitanik 1: „Pa nòrmalna stvâr.“

Ispitanik 2: „A tako i sãma dŕžava, tò tuj se kràva kòd nas gòji, a u Zãgrebu se mŭze. Tì se mòreš tùj raskòpat, a nèmoreš niš. Prije je bìlo kòlko, svàka kùca je... Èvo znân bàr tùj u ùlici, svàka kùca je ìmala bàr jèdnu kràvu. Àl svàka. Evo dànas vřše ni za lèk, nêma je u cèlom Vŕbovskem.“

Ispitanik 1: „U Zãgreb ìdeš vřdèt kràvu u zòloški vŕt, štà se çùdiš!? ... Mì, tùj, Gòrski kòtar, nàmin trèbada plâtiti da žìvimo tùj, jà ti vèlin. Èvo, ovàkva šumètina, ovàkvo bogàtstvo, nèmilosrdna sjèca. Òvo šta je lèdolom napràvil, tò je stràva, svè lèži. I bòlje da propàdne, nèg da se nàrodu dà.“

Ispitanik 2: „Tò je kòda bi ònaj rřbar u Rijèci rřbu ìmal pedèset kùna srdèlicu. A mì tùj... Èvo u Rijèci mètar dŕv ìsto kòšta kàj kòd nàs. Àl òdi u Rijèku, za dèset kùn dòbiš křlu rřb, a tùj kòd nàs trřs-pèt.“

Ispitanik 1: „Žàlosno, àl ìstinito... Štà mòremo? Vèli Plènki da će bìt bòlje, sàmo ni rèkal kàda. Bàr sam prije vòlil poglèdat tãj Dnèvnik, sàd kad pòçme ja ga ugàsì jel u špìci kàd çùješ Vlãda Hŕvatske òdma ti je dòsta, u stàrtu je lãž. Svè štà je Tìto napràvil, svè su pròdali i podãvili. Štà bi Njèmec pròdal il Austrijãnac il bìlo kò u Euròpi ovàkvo brodogràdilište il ga zadãvil ko štà smo mì. Željèzaru u Sřsku, adùti, dòbro još tã Petrokèmija dèla, èvo tò su gřganti. Kàd je od stãroga brãtić rèkal trř, çètiri třsuće ljùdi ìde ujutro kròz kãpiju, znãš tì štà je tò. Štà òvdi? Pa jel òvdi dèlalo třsuću i kùsur ljùdi kàd je izgòrila Rãvna Gòra?“

Ispitanik 2: „Pa jã kàd sam sedandèset i šèste u tvòrnici dèlal, hřljadu ljùdi je bìlo zapòsleno.“

Ispitanik 1: „Pa jèsmo mì sjèli s dvèsto šezdèset na stò çetrdèset. Pa nì tò mào, èj. Òn potŕãžuje pedèset ljùdi na biròu, a kò, kãmo, kùda? I jã bi ràdo da zažìvi tã pilãna da tò zastãrta. A kòga çèš nãc da ti dèla, penzionère?“

Ispitanik 2: „A nèmoreš nřkoga nãjt.“

Ispitanik 1: „Mlâdi svijêt bjèži vãn. Bjèži za lôvon. Dìgni plâcu, ìmaćeš nârod, tô je čïsta lögika. Čïsta lögika. Ne sâmo kod nâs, svâgdje je tâko. Svâgdje je tâko. Èvo dèčki štâ su pròšli u Slovêniju dèlat pa su pîтали màlo, pa dòbro vèli vi nêmate kâdra, tòlko mlâdi ljûdi. Ìma mlâdi ljûdi, àl su pròšli u Àustriju jer je vèća lôva nègo u Slovêniji.“

Ispitanik 2: „Jè, àl je fõra vïdiš, ìdeš òtkaz dât, vèli pa nèmoj àjde ćemo se dogovòrit, ću van dïgnit plâcu, òvo – òno... A znâči sâd mòreš dïgnit kâd odlâzim...“

Ispitanik 1: „Sâd vrijèdim.“

Ispitanik 2: „È vïdiš, tô nèvalja.“

Napomena: Govornici ne razlikuju /č/ i /ć/.

12.2. RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

afinger – vješalica na kojoj odjeća stoji onako kako bi stajala na ramenima

amper – vjedro

cirkular – stroj za rezanje drva

cucak – pas

ćapit – uhvatiti

ćorav – slijep

čikobernica – pepeljara

črv – crv

delat – raditi

det – staviti

divanit – govoriti

dojt – doći

dotepenac – pridošlica

fanj – poprilično

fažol – grah

frajla – cura

fitalj – četvrtina

ganak – vrsta lođe koja se proteže duž većeg dijela ili cijelom širinom kuće, na prvom katu, ima i stubište kojim se silazi

gelender – rukohvat

gromača – šikara

iskat – tražiti

kadi – gdje

kariola – tačke

kesiti se – smijati se

ki – tko

kiklja – suknja

kolnica – spremište za kola

kredenc – vitrina, kuhinjski ormar

kusur – ostatak novca

lajt – bačva

lasi – kosa

letit – trčati

lojtre – ljestve

marenda – užina

metnut – staviti

mizica – ladica

najt – naći

natkasln – noćni ormarić

namin – nama

neki – netko

nigdir – nigdje

niki – nitko

oganj – vatra

packa – muhomlat

pivac – pijetao

raspeljat – razvesti

runjav – dlakav

sabrat – sakupiti

sliva – šljiva

smetlnica – lopatica za smeće

sozut – izuti

šajer – sjenik, posebno izgrađeno mjesto za spremanje sijena

šajtruk – novčanik

šalthebl – mjenjač u automobilu

šarajzln – žarač

škornje – čizme

škuro – tamno

štala – staja

štenge – stepenice

štihača – motika

štokrl – stolica bez naslona

tuj – tu

uvatit – uhvatiti

vagan – mjera za žito

vamin – vama

zet- uzeti

žlajdra – lanac

žnjiravci – vezice za cipele

žužnji – vezice za cipele